

ЛУКАШОВ РОСТИСЛАВ СЕРГІЙОВИЧ

*Західноукраїнський національний університет,
старший викладач кафедри цивільного права і процесу,
кандидат юридичних наук*

ДО ПИТАННЯ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ (НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА)

Про високий рівень науково-теоретичної розробки положень Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 р. (далі по тексту – Закон), свідчить наведення у ньому визначень злиття, приєднання, поділу та перетворення товариства (тобто мова йде про реорганізацію ТОВ). Певна унікальність даної ситуації полягає у тому, що, як відзначається у літературі, на сьогодні цивільне законодавство не містить загального поняття реорганізації юридичної особи, перераховуючи лише окремі її види – злиття, приєднання, поділ, виділ та перетворення (ст.106 ЦК України) [1, с. 148–149]. При цьому визначення загального поняття окремих видів реорганізації юридичних осіб (за винятком перетворення) в законодавстві також не закріплено. У ч. 1 ст. 109 ЦК України закріплено загальне поняття виділу юридичної особи, якому дещо не відповідає наведене у ст. 47 Закону поняття «виділу товариства».

Закріплене у ст. 52 Закону поняття перетворення товариства в цілому концептуально відповідає закріпленому у ст. 108 ЦК України поняттю перетворення юридичної особи, доповнюючи достатньо стисле формулювання останньої вказівкою про обов'язкове припинення перетворюваної юридичної особи та утворення нового господарського товариства – правонаступника.

Під поділом товариства традиційно розуміється припинення ТОВ з переданням всього його майна, всіх прав та обов'язків двом чи декільком новим товариствам – правонаступникам згідно з розподільним балансом; в цьому контексті положення ч. 1 ст. 51 Закону новел не містять. Водночас ч. 2 даної статті Закону містить нове для вітчизняного законодавства положення: якщо частка у статутному капіталі товариства, що припиняється шляхом поділу, належить самому товариству, така частка підлягає розподілу між його учасниками пропорційно до належних їм часток у статутному капіталі товариства, що припиняється.

Ст. 49–50 Закону закріплені поняття «злиття товариства» та «приєднання товариства». В цілому, концептуально вони відповідають установленню в вітчизняній правовій доктрині відповідним поняттям. Однак постає питання, наскільки такий підхід відповідає праву ЄС та законодавству ряду зарубіжних країн.

Справа в тому, що, як вказується у літературі, західна правова доктрина передбачає застосування у якості споріднених (взаємо-

пов'язаних) таких понять, як «злиття» і «поглинання» (mergers and acquisitions), змістом яких є встановлення корпоративного контролю над суб'єктом господарювання. При цьому в іноземній літературі ці поняття не завжди чітко розмежовуються і достатньо часто використовуються як взаємозамінні, що позначають різні способи об'єднання економічного потенціалу різних компаній. Як приклад можна навести здійснений О. Р. Кібенко аналіз видів «злиття компаній» (англ. *merger*), передбачений Третньою директивою № 78/855/ЕЕС від 09.10.1978 про злиття АТ [2, с. 387].

Відповідно, у вітчизняній літературі висловлюються думки про певну тотожність понять «злиття» та «приєднання», а самі поняття «злиття» та «поглинання» (mergers and acquisitions) в їх «іноземному» тлумаченні застосовуються на практиці при складанні договорів згідно англо-американського права [3, с. 194]. Щоб вирішити цю неузгодженість і плутанину нам варто просто ознайомитись з текстом директив ЄС, наприклад однієї з останніх в даній сфері – Директиви ЄС 2017/1132 від 14 червня 2017 року стосовно деяких аспектів законодавства про компанії. Статті 88-90 даної директиви визначають 2 види злиття: злиття придбанням (*merger by acquisition – англ.*) і злиття формуванням нової компанії (*merger by the formation of a new company – англ.*) [4].

Як ми бачимо, європейські нормативні акти просто не передбачають поняття приєднання як форми реорганізації юридичної особи, натомість розрізняючи два види злиття.

Стосовно питання про регламентацію злиття та приєднання ТОВ у Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», слід відзначити, що, як і у випадку з поділом ТОВ, ч. 2 ст. 50 Закону передбачено спеціальне правило щодо розподілу при приєднанні ТОВ часток у статутному капіталі товариства, що належить іншому товариству-учаснику приєднання; раніше законодавство щодо діяльності ТОВ подібних положень не передбачало.

Що ж стосується критичних зауважень до частини положень даного розділу Закону, то дослідниками відзначається відсутність норм, які детально визначали б етапи і специфіку злиття, приєднання, виділу і перетворення ТОВ, а також дублювання окремими положеннями Закону норм інших актів законодавства (зокрема ЦК України) [6, с. 165].

Тепер перейдемо до основної і чи на найважливішій новели в сфері реорганізації. Аналізуючи положення розділу VI Закону, можна одразу виокремити появу ще однієї договірної конструкції як локального акту щодо регламентації корпоративних відносин у ТОВ – договору про припинення товариства (ст. 53 Закону). Передбачається, що товариства, які беруть участь у припиненні, можуть укласти договір про припинення, який визначатиме умови передачі майна, прав та обов'язків юридичним особам – правонаступникам, розмір часток кожного учасника у статутному капіталі кожної юридичної особи – правонаступника або коефіцієнти конвертації часток в акції (якщо правонаступниками є акціонерні товариства), склад органів юридичних осіб – правонаступників та інші умови припинення. Як і положення щодо більшості інших договірних

конструкцій, передбачених даним Законом, вони мають диспозитивний характер і застосовуються на розсуд учасників правовідносин.

Стосовно буквального тлумачення ч. 1 ст. 53 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», то вже були висловлені думки стосовно того, що при буквальному тлумаченні визначення дане в цій статті охоплює тільки процедуру злиття товариств [7, с. 134–135]. Не даючи оцінки даній тезі варто зазначити, що з визначення, наприклад, приєднання товариства, яке міститься в ч. 1 ст. 50 Закону у співвідношенні з даним визначення, можна зробити висновок про те, що такий договір можливий при приєднанні, але тільки між товариствами, які, власне, приєднуються до іншого господарського товариства – правонаступника, але аж ніяк з цим правонаступником.

Звертаючись до зарубіжного досвіду варто вказати, що за Німецьким законодавством, зокрема відповідно до § 5 Закону ФРН «Про реорганізацію», в даних договорах серед іншого вказуються наслідки злиття (приєднання) для працівників чи органів, які їх представляють [8]. В літературі вказується, що на практиці у такі договори також включають умови щодо порядку повідомлення працівників про злиття, порядок розподілу витрат, які необхідні для проведення процедури реорганізації, умови застосування права на односторонню відмову від договору. У випадку же злиття, невід'ємною частиною договору повинен бути статут чи засновницький договір [7, с. 152].

Можна також звернутись до європейської практики, зокрема, знову ж таки, Директиви ЄС 2017/1132, яка в статті 16 говорить навіть про необхідність публікації попередніх умов злиття у відповідних національних реєстрах за місяць до дати проведення загальних зборів акціонерів, на якому мають розглядатись відповідні умови [6].

Варто відмітити і відсутність норм про спеціальну позовну давність. Наприклад, за законодавством Німеччини строк для подачі позовів про недійсність рішення загальних зборів про схвалення договору про злиття (приєднання) обмежений одним місяцем. Хоча така тривалість і викликана підвищеними вимогами до процедури і контролем за укладенням відповідних договорів, проте сама ідея спеціальної позовної давності для даного договору була б цілком логічною.

В цьому ключі варто відмітити, що в науці існують пропозиції визначити на рівні ЦК України поняття договорів про реорганізацію юридичних осіб. Мотивацією виступає необхідність впорядкування правового регулювання процесів реорганізації юридичних осіб, що послужить надійною гарантією захисту прав їх учасників і кредиторів [9, с. 202]. Також висловлюються думки стосовно необхідності визначити фундаментальні положення про реорганізацію у формі злиття та приєднання, а також їх легальні дефініції на рівні ЦК і їх деталізації в актах спеціального законодавства з урахуванням специфіки виду, організаційно-правової форми, сфери діяльності юридичної особи.

Враховуючи вищезазначені положення ми констатуємо необхідність узгодження визначень, що застосовуються в Законі України «Про

товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» з загальними положеннями ЦК України. Стосовно ж необхідності визначати поняття договору про злиття та приєднання, договору про припинення товариства, угоди про злиття або приєднання чи загалом договорів про реорганізацію на рівні Цивільного Кодексу, то на нашу думку загальні положення все ж варто в нього внести, при цьому визначивши загальне поняття договорів про реорганізацію, обов'язкові положення і загальні гарантії для учасників (акціонерів) товариств, що стають сторонами таких договорів.

Список використаних джерел:

1. Сіщук Л. В. Теоретико-методологічні підходи до розуміння поняття реорганізації. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2013. Вип. 33. С. 148–161.
2. Кібенко О. Р. Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права ЄС, Великобританії та України : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.04. Харків, 2006. 527 с.
3. Тюленева Ю. В. Нормативно-правова база регулювання процесів злиття та поглинання підприємств України. *Бізнес Інформ*. 2013. № 9. С. 49–54.
4. Право Европейского Союза: в 2 ч. Ч. 1 : учебник и практикум для бакалаврата и магистратуры / под ред. А. Х. Абашидзе, А. О. Иншаковой. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Издательство Юрайт, 2018. 293 с.
5. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 13. Ст. 69.
6. Directive 2017/1132/ EU of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 relating to certain aspects of company law. URL: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/eba5bed3-5d59-11e7-954d-01aa75ed71a1/language-en/> (дата звернення: 20.01.2019 р.)
7. Стратюк О. М. Реорганізація товариства з обмеженою відповідальністю: новели законодавства. *Корпоративне право України та країн Європейського Союзу: новели законодавства* : збірник наукових праць за матеріалами XVI міжнародної науково-практичної конференції, (5–6 жовтня 2018 року, м. Івано-Франківськ) / НДІ приватного права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака, Івано-Франківськ, 2018. С. 162–165.
8. Саветчук В. М. Правове регулювання злиття та приєднання юридичних осіб за правом України та Європейського Союзу : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Івано-Франківськ, 2018. 207 с.
9. Transformation Act (Umwandlungsgesetz) as of October 28, 1994. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_umwg/index.html (дата звернення: 20.01.2019 р.)
10. Жорнокуй Ю. М. Окремі питання договорів про реорганізацію юридичної особи. *Вісник ХНУВС*. 2016. № 3 (74). С. 195–204.

Ключові слова: товариство з обмеженою відповідальністю, реорганізація, злиття, поглинання, поділ.

Key words: limited liability company, reorganization, merger, acquisition, division.